

International
Labour
Office

copac
coop
Committee for
the promotion
and advancement
of cooperatives

KOOPERATİF İSTATİSTİKLERİ

ODAK NOKTASI: TÜRKİYE¹

Bu ülke odaklı yazı; "Kooperatif İstatistikleri" dizininin bir parçası olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Uluslararası Kooperatifler Birliği Tanıtım ve Geliştirme Komitesi (COPAC) tarafından, dünyada kooperatif istatistiklerinin nasıl üretildiği ve kullanıldığını anlamaya yönelik çabaların desteklenmesi amacıyla üretilmiştir. Mevcut durumda, güvenilir ve karşılaştırılabilir kooperatif istatistikleri pek çok ülkede üretilmemektedir. Bu istatistikler, kooperatiflerin ortaklarına, çalışanlarına ve ekonomiye olan etkilerini ölçmek açısından hayati öneme sahiptir..

Türkiye'de Kooperatifler¹

Ülkemizde kooperatiflerin, bugünkü tarım kredi kooperatiflerine benzer yapıda olan Memleket Sandıklarının 1863 yılında kurulmasıyla hayata geçtiği kabul edilmektedir. Kooperatifçilik alanında ilk önemli gelişmeler, Atatürk önderliğinde 1920 ile 1938 yılları arasında Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiştir.

Günümüzde Türkiye'de 7.422.994 ortağıyla, 30 farklı türde, 53.259 kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatifler faaliyet alanlarına göre, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı,² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı³ veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığından⁴ birinin görev alanına girmektedir.

Türkiye'de Kooperatif İstatistikleri Nasıl Üretiliyor?

Ülkemizde kooperatifler, tüzel kişiliğe sahip ticari ortaklıklar olmaları nedeniyle tescil düzenlemelerine tabidirler. Diğer ticari ortaklıklardan farklı olarak; kurulmaları için ilgili kamu otoritesinden izin alınması gerekmektedir ve genel kurul toplantılarında bakanlık temsilcisinin bulunması zorunludur.

Bu düzenlemeler ve tescil prosedürleri, kooperatif istatistikleri açısından değerli veri kaynakları olan güncel idari kayıtlar oluşmasını sağlamaktadır.

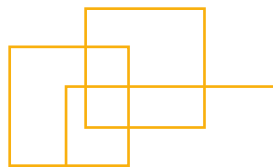
İlgili Bakanlıkça görevlendirilen bakanlık temsilcisi, kooperatiflerin genel kurullarına katılarak edindiği ortaklara ilişkin verileri ve finansal bilgileri, taşra teşkilatlarında elektronik veri tabanlarına girmektedir. Taşra teşkilatları ayrıca kooperatif kuruluşu için sağladıkları izinleri de bu veri tabanlarına işlemektedir. Her Bakanlık veri tabanlarını kullanarak kendi görev alanlarındaki kooperatiflere ilişkin istatistiki bültenler yayınlamaktadır.

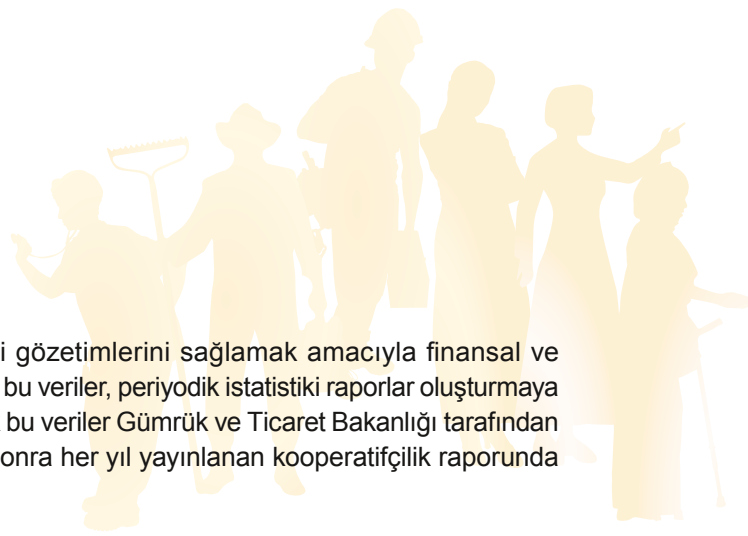
¹ Bu not Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı Fatih Polattimur tarafından, Gümrük ve Ticaret Uzmanı Hakan Tunçağıl'ın da katkılarıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nda hazırlanmıştır.

² <http://www.gtb.gov.tr>

³ <http://www.tarim.gov.tr>

⁴ <http://www.csb.gov.tr>

Kooperatif birlikleri de üye kooperatifler üzerindeki gözetimlerini sağlamak amacıyla finansal ve operasyonel kayıtlar tutmaktadır. İç ilişkilerde kullanılan bu veriler, periyodik istatistiki raporlar oluşturmaya yönelik işlem ve analizlere tabi tutulmamaktadır. Ancak bu veriler Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından toplanmakta ve istatistiki olarak anlamlandırıldıktan sonra her yıl yayınlanan kooperatifçilik raporunda kullanılmaktadır.

Hangi İstatistikler Üretilmektedir?

Mevcut istatistiki raporlar, kooperatiflerin türü ve yerleşimi (il-ilçe) bazında, kooperatif ve ortak sayılarını derlemektedir. Aylık raporlar üç Bakanlık tarafından, sadece kendi görev alanları ile sınırlı olarak, her ay çevrimiçi olarak yayınlanmaktadır.⁵ Yıllık hazırlanan bir başka rapor ise üç Bakanlıkça oluşturulan istatistiki raporlar ile kamu (TOBB,⁶ İSO,⁷ TİM⁸) ve özel kuruluşlardan (Bankalar ve Kooperatif Birlikleri) temin edilen finansal verileri birleştirmektedir. Kredi ve tarımsal kooperatiflerin üst birliklerince tutulan finansal verilerin de toplanarak işlendiği yıllık rapor Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanmakta ve çevrimiçi olarak yayınlanmaktadır.⁹

Yıllık rapor; kooperatif sayılarını, ortak sayılarını, kooperatiflerin kullanımına aracılık ettiği toplam kredi miktarını ve bu kredilerden yararlanan ortak sayısını, tarımsal kooperatifler tarafından işlenen ürünleri, yapı kooperatiflerin sahibi olduğu binaların sayısını, kooperatiflerin faaliyette olduğu sektörleri ve Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşu arasına giren kooperatifleri kapsamaktadır.

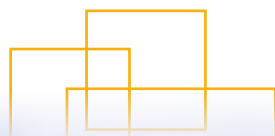
2012-2016 yıllarını kapsayan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı ile de kooperatif istatistikleri ana hedeflerden biri olarak belirlenmiştir.¹⁰ Bahsi geçen üç Bakanlık, istihdam, gelir ve ciro gibi bilgileri kullanarak kooperatif istatistiklerini genişletmeyi ve böylece kooperatiflerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki rolünü tespit edebilmeyi planlamaktadır. Kooperatif Bilgi Sistemi adı verilen merkezi bir veri tabanının, üç Bakanlıkça tutulan kooperatif kayıtları ile üretim, istihdam, sosyal güvenlik ve vergi gibi alanlarda farklı kamu ve özel kuruluşlarca tutulan kayıtları eşleştirerek koordine etmesi beklenmektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için, üç Bakanlık, Gelir İdaresi Başkanlığı,¹¹ Sosyal Güvenlik Kurumu,¹² TÜİK¹³ ve kooperatif birliklerinden oluşan bir çalışma grubu kurulmuştur.

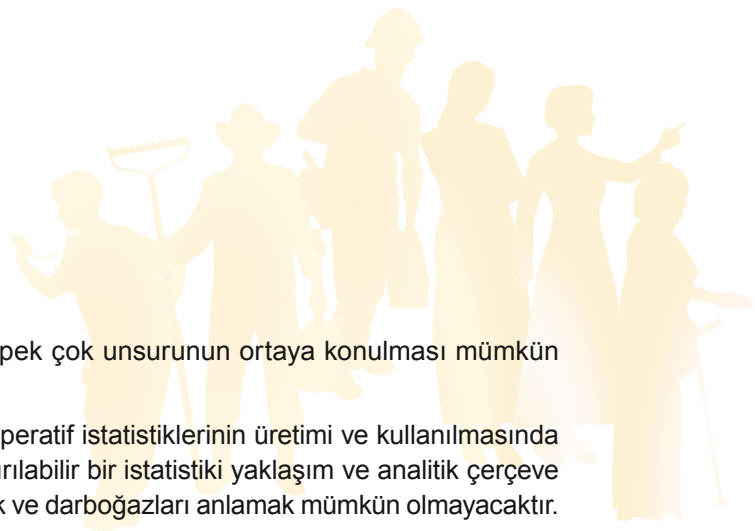
Çalışma grubu, Jenerik İstatistiki İş Süreçleri Modelini takip ederek kooperatif istatistiklerini resmi istatistik programına dahil etmeyi planlamaktadır.¹⁴ Bu süreçte TÜİK, kişisel verilerin işlenebilmesi için yasal çerçeve sağlamak ve uluslararası istatistiki standartlar hakkında rehberlik etmektedir.

Türkiye'nin Kooperatif İstatistiklerine Yaklaşımı

Pek çok başlık altında detaylı idari kayıtlar tutmak, istatistik üretiminde önemli bir araçtır. 20. yy'ın başından beri bu araçlardan faydalanan Türkiye, 1989 yılında kooperatif kayıtlarını dijitalleştirmiştir. Mevcut durumda tüm kooperatifçiliği kapsayan istatistiki bilgilerin kooperatif ve ortak sayısı ile sınırlı

5 Gümrük ve Ticaret Bakanlığı: <http://koop.gtb.gov.tr/yayinlar/istatistik-bultenleri>
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı: <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/TRGM.pdf>
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: <http://yapikooperatifportal.csb.gov.tr/Home/istatistik>
6 <https://tobb.org.tr>
7 www.iso.org
8 www.tim.org.tr
9 Her yıl yayınlanan kooperatifçilik raporlarına bu sayfadan erişilebilir; <http://koop.gtb.gov.tr/yayinlar/kooperatifcilik-raporu>
10 <http://english.gtb.gov.tr/commerce/cooperatives/cooperative-development-strategy-and-action-plan-of-turkey-20122016>
11 www.gib.gov.tr
12 www.sgk.gov.tr
13 www.tuik.gov.tr
14 Model hakkında detaylı bilgi için; <https://statswiki.unece.org/display/GSBPM/Generic+Statistical+Business+Process+Model>

olmasına rağmen, dijital yöntemle kooperatifçiliğin pek çok unsurunun ortaya konulması mümkün görünüyor.

Şüphesiz, sorumlu bakanlıklar ve kooperatiflerin kooperatif istatistiklerinin üretimi ve kullanılmasında kritik rolleri bulunmaktadır. Ancak bütüncül, karşılaştırılabilir bir istatistiki yaklaşım ve analitik çerçeve olmadan, kooperatifçiliğe hakim olan eğilimleri izlemek ve darboğazları anlamak mümkün olmayacaktır.

Yasal düzenlemeler ve bilgi sistemlerinin kullanımı istatistiki süreçlerin kolaylaşmasını sağlamaktadır. Farklı kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve benzer olmayan yapılarda saklanan verilerin eşleştirilerek anlamlı sonuçlara ulaşılması çalışma grubunun önündeki zorluklar olarak yer almaktadır.

2013 yılında gerçekleştirilen Uluslararası İş Gücü İstatistikçileri Konferansının (ICLS)¹⁵ 19. Oturumunda, tarihinde ilk defa, kooperatiflerin de konferans kapsamına dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. Kooperatiflerin ekonomi üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerine dair; doğru, tutarlı, güvenilir ve karşılaştırılabilir istatistik ihtiyacına yoğunlaşan tartışmalar sonucunda, kooperatif ölçümlerine ilişkin çalışmaların geliştirilmesi ve bazı ülkelerdeki kooperatif verilerinin toplanmasına dair yaklaşımlarının değerlendirilmesi amacıyla pilot çalışmaların yapılmasına dair bir karar alınmasıyla sonuçlanmıştır.

Kooperatif istatistikleri çalışmaları; kooperatif istatistiklerinin kalite ve erişilebilirliğinin artırılması amacıyla, ILO, COPAC, Kooperatifler, BM kuruluşları, ulusal istatistik kurumları, kamu kurumları ve akademik kuruluşlarının işbirliği ile yürütülmektedir.

COPAC, insan merkezli ve sürdürülebilir kooperatif girişimlerin tanıtımını üstlenen, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınma ilkelerini benimseyen, küresel ölçekte pek çok kamu ve özel kuruluşun paydaşlığıyla kurulmuş bir ortaklıktır. COPAC'ın mevcut üyeleri; ILO, BM Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı, BM Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası Kooperatifler Birliği ve Dünya Çiftçileri Örgütüdür.

Daha fazla bilgi için ILO Kooperatifler Departmanı,¹⁶ ILO İstatistik Departmanı¹⁷ ve COPAC'ın¹⁸ web sayfalarını ziyaret edebilirsiniz.

¹⁵ <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/meetings-and-events/international-conference-of-labour-statisticians/19/lang-en/index.htm>

¹⁶ http://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/areas-of-work/WCMS_550541/lang-en/index.htm

¹⁷ <http://www.ilo.org/stat/lang-en/index.htm>

¹⁸ www.copac.coop

İletişim Bilgileri

Kooperatifler Birimi İşletmeler Bölümü Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

4, route des Morillons
1211 Cenevre 22
İsviçre
tel : +41 22 799 7095
coop@ilo.org

Kooperatifleri Teşvik ve Geliştirme Komitesi (COPAC) ILO Amerika Birleşik Devletleri Ülke Ofisi

1808 I Street, NW 9th floor
Washington, D.C. 20006, ABD
copac@copac.coop

